

Stanisław Wiśniewski

Sesja naukowa poświęcona dziejom Lubartowa i regionu lubartowskiego

---

Rocznik Lubelski 7, 257-260

1964

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

SESJA NAUKOWA POŚWIĘCONA DZIEJOM LUBARTOWA I REGIONU
LUBARTOWSKIEGO

Dotychczasowy stan badań historycznych nad przeszłością zarówno miasta Lubartowa, jak i jego regionu, nie był w pełni zadowalający. Na ogół skąpa i często już przestarzała literatura oraz liczne wzmianki o tych terenach, na które można natknąć się na marginesie prac o charakterze ogólniejszym, np. z historii Lubelszczyzny, nie mogły zaspokoić całkowicie społecznego zapotrzebowania mieszkańców tego regionu, żywo interesujących się losami jego w przeszłości. Celowość podjęcia dociekań i badań naukowych nad tego rodzaju zagadnieniami była tym większa i konieczna, że zarówno samo miasto Lubartów, jak i ziemia lubartowska (w sensie geograficznym) odgrywały często znaczną rolę w życiu społeczno-gospodarczym i kulturalnym Lubelskiego, a w pewnych okresach (np. Reformacja) w życiu całego kraju. Słuszności tego stwierdzenia przekonywająco dowodzą wyniki sesji naukowej, która odbyła się w Lubartowie w dniu 11 maja 1965 r.

Podobnie jak i 5 poprzednich sesji tego typu, które tematycznie dotyczyły dziejów poszczególnych regionów Lubelskiego¹, zorganizował ją Lubelski Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego. Jego inicjatywa zmierzająca do przygotowania sesji spotkała się ze zrozumieniem i poparciem zarówno władz administracyjnych powiatu (Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Lubartowie), jak również Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Lubartowskiej, organizacji, która skupia w swoich szeregach miejscową inteligencję i działaczy społeczno-kulturalnych, ludzi wyróżniających się zamiłowaniem i pasją m. in. do poznania bogatych tradycji swojego regionu, czego przejawem może być wydawana przez Stowarzyszenie pozycja *Lubartów i Ziemia Lubartowska*. Wydawnictwo to, którego tom piąty ukazał się niedawno (omówienie w niniejszym tomie), w całości poświęcone jest zarówno historii, jak i współczesnemu życiu Lubartowa i powiatu.

Obrady sesji toczyły się pod przewodnictwem członka Zarządu Lubelskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, dziekana Wydziału Humanistycznego UMCS, doc. dr Stanisława Krzykały. Problematyka obracała się wokół ponad 420-letnich dziejów Lubartowa i regionu. Zostały one przedstawione w siedmiu referatach opracowanych zarówno przez znanych lubelskich pracowników naukowych, jak również miejscowych regionalistów. Ramy chronologiczne poszczególnych referatów nie były dobrane przypadkowo, lecz zamykały najczęściej wyraźne etapy w historii miasta i ziemi lubartowskiej. Trudno jest w chwili obecnej dokonywać jakichś merytorycznych ocen poszczególnych referatów. Jednak pewne momenty z tym związane można tu podnieść. Wszystkie prace opierały się na solidnej, na ogół nieznannej, a nadto rozproszonej często podstawie materiałowej. Ich autorzy włożyli

¹ Odbyły się one kolejno w Łukowie, Chełmie, Kraśniku, Krasnymstawie i Zamściu.

wiele wysiłku, aby przedstawić możliwie pełny obraz dziejów tego terytorium w interesujących ich okresach. Prace odznaczały się niejednokrotnie oryginalnymi i zasługującymi na uwagę spostrzeżeniami, wydobyły na światło dzienne wiele nieznanych faktów.

Najdawniejsze dzieje Lubartowa (a ściślej Lewartowa), okres od daty jego lokacji (r. 1543) do roku 1660, to temat referatu dr Stanisława Tworka (UMCS). Omówiono w nim m. in. genezę i rozwój miasta, zwracając szczególną uwagę na jego rolę jako jednego z większych ośrodków Reformacji polskiej, a zwłaszcza szkolnictwa różnowierczego. Chronologicznie następny okres w życiu miasta (l. 1660—1795) opracował mgr T. Opas (Wydział Spraw Wewnętrznych PWRN — Lublin). Referent przedstawił jego rozwój terytorialny, zabudowę, życie mieszkańców oraz niektóre normy i instytucje prawne, wypływające z tradycji i zwyczajów.

Dziejom miasta i powiatu w latach 1864—1914² poświęcił swój referat dr Albin Koprucki (UMCS). Scharakteryzował w nim stosunki społeczno-gospodarcze terenu, wykazał jego zacofanie ekonomiczne, a także ciężką sytuację mas pracujących, która była bodźcem, szczególnie dla chłopstwa, do walki z caratem i obszarnictwem. Wiele miejsca przeznaczył autor na omówienie wpływów poszczególnych partii rewolucyjnych i postępowych na społeczeństwo tych terenów, czego przejawem może być jego udział w wypadkach rewolucji 1905—1907 r.

Doc. dr Stanisław Krzykała (UMCS) scharakteryzował następny okres w dziejach Lubartowskiego (1914—1939). Na pierwszy plan wysunięto tu sprawy związane z zagadnieniem świadomości społecznej i politycznej mas pracujących, ich aktywną i konsekwentną walką z sanacją i ustrojem burżuazyjno-obszarniczym, której szczytowym momentem była m. in. krwawo stłumiona przez policję demonstracja chłopów w Lubartowie w dniu 1 maja 1931 r. Również i w tym referacie uwypuklono rolę rewolucyjnych partii robotniczych i chłopskich w kształtowaniu poglądów i kierowaniu wystąpieniami społeczeństwa lubartowskiego.

Lata wojny i okupacji przedstawił mgr Zbigniew Jerzy Hirs (Wydawnictwo Lubelskie). Ciężkie położenie materialne ludności, represyjna polityka okupanta oraz udział społeczeństwa lubartowskiego w walce z najeżdżącą — oto ważniejsze kwestie poruszone w referacie.

Współczesnym dziejom miasta i powiatu poświęcili swoje referaty miejscowi regionaliści. Zagadnieniami społeczno-gospodarczymi zajął się mgr Józef Lulek, natomiast rozwój oświaty i kultury w ostatnim dwudziestoleciu scharakteryzował mgr Jan Smolarz.

Szeroka dyskusja, jaka rozwinęła się po wysłuchaniu referatów, w sposób istotny przyczyniła się do uzupełnienia i rozwinięcia ich treści. Wiele informacji, które zainteresują zapewne przyszłych badaczy dziejów regionu wniosła mgr Stanisława Paulowa (Woj. Archiwum Państwowe w Lublinie). Zapoznała ona zebranych ze stanem i ilością materiałów źródłowych dotyczących tych terenów i przechowywanych w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Lublinie. Dr Maria Stankowa (Woj. Archiwum Państwowe w Lublinie) w swoim wystąpieniu rzuciła nieco światła na nieznanne na ogół, z powodu braku dostatecznej ilości przekazów źródłowych, najdawniejsze dzieje ziemi lubartowskiej. Kilka zagadnień z bogatej problematyki powstania 1863 r. poruszył mgr Józef Tomczyk (Woj. Archiwum Państwowe w Lublinie). Dr Wiesław Śladkowski (UMCS) w swoim komunikacie naukowo-badawczym zajął się kwestią kolonizacji niemieckiej na wsi lubartowskiej

² O Lubartowie i regionie w czasach nowożytnych (1795—1864) miał traktować referat dr Władysława Cwika (UMCS). Jednak z przyczyn niezależnych od organizatorów sesji nie doszło do jego wygłoszenia.

w latach 1864—1915, której nasilenie sprawiło, że tereny te obok Chełmskiego stanowiły jej główny ośrodek na Lubelszczyźnie.

Swego rodzaju relacją i jednocześnie opracowaniem zagadnienia była wypowiedź byłego komendanta oddziałów bojowych i specjalnych BCH na powiat lubartowski Władysława Kusyka — ps. „Grot”. Przez podkreślenie wkładu tych oddziałów do walki z okupantem oraz ich współpracy z innymi ugrupowaniami partyzanckimi działającymi na tym terenie, zwłaszcza Armii Ludowej, dowiódł, że ruch partyzancki działał tu masowo. Wreszcie o rozwoju oświaty w Lubartowskim w 20-leciu powojennym, o imponujących rozmiarach akcji „Szkoła ośrodkiem życia kulturalno-oświatowego na wsi”, które pod tym względem stawiają powiat na czołowym miejscu w kraju, mówił sekretarz Komitetu Powiatowego PZPR w Lubartowie Roman Kornacki.

Wielu z dyskutantów, korzystając z obecności autorów referatów, zwracało się do nich z prośbą o wyjaśnienie niektórych kwestii dotyczących np. lokalizacji ważniejszych obiektów w Lubartowie. W dyskusji zgłoszono też szereg postulatów, np. uwzględnienia przy publikowaniu materiałów sesji problematyki ruchu ludowego, czy też dziejów szkolnictwa itp. (mgr Józef Zięba).

Na zakończenie dyskusji poszczególni referenci udzielali wyczerpujących wyjaśnień na postawione pytania.

Sesja naukowa w Lubartowie niewątpliwie spełniła zadania, jakie z nią wiązali organizatorzy. Należy sądzić, że raz zainicjowane naukowe badania nad przeszłością tego bogatego w tradycje regionu będą nadal kontynuowane. Materiały zaś sesji, referaty, komunikaty naukowe i głosy w dyskusji, uzupełnione nowymi opracowaniami, w przyszłości zgodnie z tradycją³ opublikowane, staną się zapewne pierwszym prawdziwie naukowym, a w związku z tym rzetelnym i zawierającym wiarygodne informacje opracowaniem problematyki historii regionu. Sięgać do niego będą przede wszystkim miejscowi nauczyciele, działacze kulturalno-oświatowi oraz młodzież szkolna, a także miłośnicy historii regionalnej, których ta problematyka pasjonuje.

Potwierdzeniem tego optymistycznego przewidywania może być masowe uczestnictwo i zainteresowanie obradami sesji wśród społeczeństwa lubartowskiego. Powyższy fakt dobitnie świadczy, że sesja była ważnym wydarzeniem w życiu kulturalnym miasta i powiatu.

O jej wysokiej randze — co podkreślił w podsumowaniu obrad doc. dr Stanisław Krzykała — świadczy zarówno telegram z życzeniami owocnych obrad, jaki wpłynął na ręce prezydium sesji od I sekretarza Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Lublinie, Władysława Kozdry, jak również fakt aktywnego w niej uczestnictwa władz partyjnych i administracyjnych powiatu z I sekretarzem KP PZPR w Lubartowie mgr Stanisławem Jasińskim i przewodniczącym Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Lubartowie Feliksem Wiśniewskim na czele. Ich obecność, a także konstruktywne poparcie inicjatywy zorganizowania sesji, wreszcie zainteresowanie nią społeczeństwa pomaga Uniwersytetowi w sposób maksymalny w wykonywaniu jego funkcji kulturotwórczej, funkcji upowszechniania wiedzy, której

³ Por. *Z przeszłości Ziemi Łukowskiej. Materiały Sesji Naukowej poświęconej przeszłości miasta Łukowa i Ziemi Łukowskiej odbytej w dniu 28 września 1958 r.* Red. R. Orłowski i J. R. Szaflik, Lublin 1959; *Ziemia Chełmska. Materiały z sesji naukowej historyków odbytej w Chełmie 21 czerwca 1959 r.* Red. J. Willaume. Lublin 1961; *Z dziejów powiatu kraśnickiego. Materiały z sesji naukowej.* Red. K. Myśliński i J. R. Szaflik. Lublin 1964. Materiały pozostałych sesji w druku.

realizacji przyświeca hasło, będące tylko pozornie sloganem: „Nauka w służbie ludu” widniejące na frontonie budynku Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Stanisław Wiśniewski

„164 DNI POLSKI LUBELSKIEJ” — SESJA NAUKOWA UNIWERSYTETU MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ

W dniach 5—6 czerwca 1964 r. odbyła się w Chełmie Lubelskim sesja naukowa poświęcona 164 dniom Polski Lubelskiej, zorganizowana w ramach obchodów XX-lecia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Obrady odbywały się w gmachu Prezydium Powiatowej Rady Narodowej, który w lipcu 1944 r. był siedzibą Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego. W tym historycznym miejscu spotkali się naukowcy oraz ludzie, którzy tę Polskę Lubelską budowali, by w toku krytycznej analizy, w atmosferze osobistych wspomnień odtworzyć obraz tamtych dni, kiedy wolna Polska składała się zaledwie z trzech województw. Celem sesji było przede wszystkim poszerzenie podstawy źródłowej związanej z kształtowaniem się władzy ludowej — utrwalenie w formie zapisu i nagrań dźwiękowych wspomnień ludzi, którzy w 1944 r. byli organizatorami władzy ludowej na terenach Polski PKWN.

Sesja zgromadziła około 100 uczestników: historyków, prawników, ekonomistów oraz ludzi, którzy byli działaczami PKWN, tworzyli organa władzy, instytucje oświatowe, kulturalne, walczyli z reakcyjnym podziemiem, wcielali w życie dekret o reformie rolnej czy nacjonalizacji przemysłu.

Na sesję zostało przygotowane specjalne wydawnictwo pt. *Sto sześćdziesiąt cztery dni Polski Lubelskiej* opublikowane w serii „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”. Złożyły się nań referaty: doc. dr. Stanisława Krzykały — *Front narodowy*, doc. dr. Wiesława Skrzydły — *Władza*, dr. Piotra Karpiuka — *Życie gospodarcze*, dr. Zygmunta Mańkowskiego — *Kultura, oświata, prasa* i doc. dr. Jana Malarczyka — *Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej*. Książka ta jest równocześnie rarytatem bibliofilskim, bowiem jej nakład wynosił tylko 350 egz. a drukowano ją w tej drukarni, w której przed dwudziestu laty wydrukowano „Manifest Lipcowy”. Publikacja ta ukazała się dzięki poparciu finansowemu Powiatowej Rady Narodowej w Chełmie Lubelskim.

Otwarcia sesji dokonał rektor UMCS prof. dr Grzegorz Leopold Seidler, który zwrócił uwagę na rolę nauk społecznych traktujących — w przeciwieństwie do nauk ścisłych — o zjawiskach mających charakter niepowtarzalny, nie dających się odtworzyć w laboratoryjnym eksperymencie. Stąd też, jego zdaniem, wynikała ważność tej sesji, mającej również za zadanie z osobistych wspomnień ewokować historyczny autentyzm.

W pierwszym dniu obrad zostały wygłoszone trzy krótkie wprowadzenia do dyskusji: o froncie narodowym w czasie okupacji i po wyzwoleniu — mówił doc. dr Stanisław Krzykała, o utworzeniu aparatu władzy ludowej — doc. dr Wiesław Skrzydło, natomiast życie gospodarcze tamtych trudnych dni przedstawił dr Piotr Karpiuk. W dyskusji zabrało głos wielu organizatorów życia politycznego i społecznego „Polski PKWN”. Między innymi o utworzeniu władzy ludowej na terenie